

Kampeličky jako dynamit na českém finančním trhu?#

Milan Matejašák – Petr Teplý***

Úvod

Český finanční trh je relativně stabilní, i když zde jeden potenciální dynamit existuje a to v podobě družstevních záložen (dále též kampeličky nebo „DZ“). Zejména během probíhající krize se úvěrové riziko kampeliček zvyšuje a bude zvyšovat, což bude mít vliv na jejich kapitál. Tyto instituce dále budou muset splňovat bankovní regulaci Basel III resp. její aplikaci v Evropské unii v rámci direktivy na kapitálové požadavky (CRD IV).

Cílem našeho článku je analýza a odhad potřeby kapitálu českých družstevních záložen k 31. 12. 2013 a taktéž vliv Basel III. V posledních letech bylo provedeno několik analýz dopadů Basel III na české banky, družstevní záložny však zůstávají v tomto ohledu zcela mimo zájem a jsou opomíjeny, ačkoliv jejich význam v čase roste. Dále se pokusíme zodpovědět následující otázky: Jsou DZ dostatečně vybaveny kapitálem? Budou DZ potřebovat v nejbližší době kapitál? Jestli ano, kolik a proč? Jaká rizika přináší stávající vývoj kampeliček? To všechno jsou otázky, které jsou zajímavé nejen pro akademickou a odbornou veřejnost, ale i členy, klienty záložen a širokou veřejnost, která po nedobrych zkušenostech z posledních let vnímá vývoj na trhu družstevních záložen citlivě.

Struktura článku je následující. Po stručném úvodu druhá sekce stručně shrnuje požadavky na kapitál, které Basel III přináší. Třetí sekce poskytuje základní charakteristiku trhu družstevních záložen v Česku. Čtvrtá sekce popisuje vývoj kapitálové přiměřenosti záložen, a to také ve srovnání s českými bankami. Pátá sekce nám odpoví na otázku, kolik budou v blízké době DZ potřebovat kapitál a jaká rizika souvisí s očekávaným vývojem kapitálové přiměřenosti kampeliček. Závěrečná sekce shrnuje článek a obsahuje jeho hlavní závěry.

1 Regulace Basel III

Dvořák (2011, s. 7) konstatuje, že zvýšená regulace je přirozenou reakcí na finanční krizi. Současná krize eurozóny ukazuje na důležitost efektivní regulace finančních trhů. Reinhart a Rogoff (2009) argumentují, že z historického pohledu nejsou regulace, dozor a omezitelná makroekonomická politika dostatečné k prevenci proti krizím. Podobný důsledek lze očekávat i od Basel III a to díky její odložené implementaci, kalibraci a bankovní lobby (Teplý aj., 2012). V našem příspěvku se nebudeme zabývat příčinami nebo důsledky finanční krize, které diskutuje např. Musílek (2011), ale zaměříme se pouze na jedno z regulatorních opatření a to požadavek na zvýšený kapitál. Tento požadavek se přímo dotkne všech kampeliček a jak i vyplývá z našeho příspěvku, očekáváme, že s tímto požadavkem budou mít kampeličky největší problém.

Článek je zpracován jako jeden z výstupů výzkumného projektu *Chování investorů a investičních instrumentů v kontextu finančních krizí*, registrovaného u Interní grantové agentury Vysoké školy ekonomické v Praze pod evidenčním číslem IGA F1/09/2012.

* PhDr. Milan Matejašák, MSc. – interní doktorand; Katedra bankovníctví a pojišťovnictví, Fakulta financí a účetnictví, Vysoká škola ekonomická v Praze, nám. W. Churchilla 4, 130 67 Praha 3; <xmatm37@vse.cz>.

** PhDr. Petr Teplý, Ph.D. – odborný asistent; Katedra financí a kapitálových trhů, Institut ekonomických studií, Fakulty sociálních věd, Univerzita Karlova v Praze, Opletalova 26, 110 00, Praha 1; <teply@fsv.cuni.cz>.

K navýšení kapitálu podle Basel III dochází dvěma způsoby: implementací konzervačního (bezpečnostního) polštáře ve výši 2,5 procentního bodu a implementací proticyklického polštáře, taky až do výše 2,5 procentního bodu (viz také obrázek č. 6). Plánována implementace obou polštářů je rozložena v čase od roku 2016 do roku 2019. Logika konzervačního polštáře je taká, že by měl být vytvářen v lepších časech a jedná se tedy o „rezervu na horší časy“. V letech, kdy banka prosperuje, by měl být konzervační polštář naplňován z nerozděleného zisku a naopak, v době krize polštář zase použit na pokrytí zvýšených ztrát. Jak uvádí Dvořák (2011, s. 8), banky nebudou mít povinnost konzervační polštář vytvářet, nicméně pokud tak neučiní, postihnou je restriktce na výplaty bonusů manažerům a dividend akcionářům. Druhý, proticyklický polštář bude vytvářen v závislosti na vývoji makroekonomických veličin, které si určí sám národní regulátor (např. růst objemu úvěrů v relaci s růstem HDP). Cílem implementace proticyklického polštáře je omezit procyklický charakter stávajícího Basel II. Ovšem, jak upozorňuje i Mandel a Tomšík (2011, s. 73), požadavek na výši tohoto polštáře se může v jednotlivých zemích lišit, což zvyšuje riziko regulatorní arbitráže pro bankovní skupiny působící ve více zemích.

Dvořák (2011, s. 7) konstatuje, že proti navýšení kapitálu bank nelze nic namítat. Zvýšený kapitál by měl *ceteris paribus* k vyšší solventnosti bank. Ovšem také upozorňuje, že akcionáři ve snaze ubránit se snížené rentabilitě kapitálu budou tlačit banku do výnosnějších ale i rizikovějších obchodů a tedy ve výsledku zvýšený kapitál nemusí automaticky vést k zvýšené solventnosti bank. Jedná se tudíž o známý rozpor mezi zájmy akcionáře, který vyžaduje málo kapitálu a přes pákový efekt si tím banka zvyšuje potenciální zisk (avšak i ztrátu) banky, a na druhé straně regulátora, který vyžaduje více kapitálu banky z pohledu finanční stability.

Mandel a Tomšík (2011, s. 73) konstatují, že konzervační polštář má svoje opodstatnění, neboť nutí banky v době krize omezit svoji úvěrovou aktivitu. Ovšem nad logikou zavedení druhého, proticyklického polštáře pochybují. Jeho zavedení je podle nich obtížně nastavitelné kvůli nejistotě regulátoru v jaké fázi hospodářského cyklu se ekonomika právě nachází. Doplňují, že ve vybraných zemích, kde regulátor a centrální banka jsou institucionálně odděleni (což není případ ČR), bude také obtížné sladit tenhle nástroj s měnovou politikou centrální banky. Opět zde existuje možnost regulatorní arbitráže diskutované výše.

2 Trh družstevních záložen v České republice

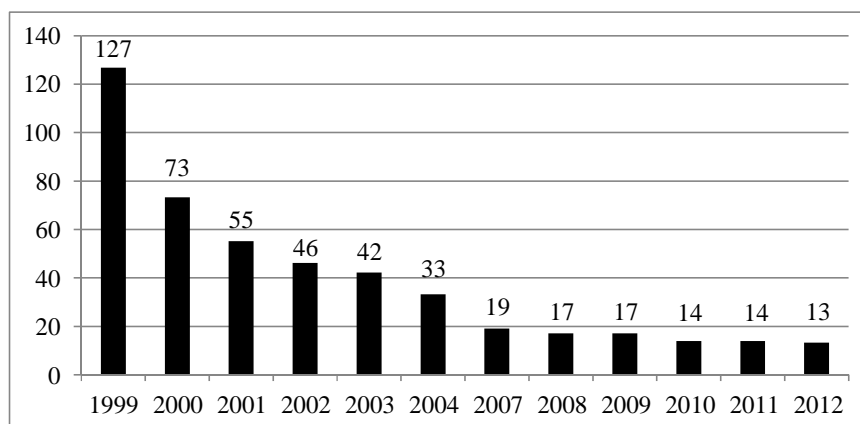
V České republice k 30. 6. 2012 existovalo celkem 13 družstevních záložen s celkovou bilanční sumou 31,9 mld. Kč, což zhruba odpovídá bilanční sumě jedné menší banky, např. LBBW. Počet družstevních záložen v Česku vytrvale klesá již od roku 1999, kdy jich existovalo 127. Z tohoto čísla jejich počet klesl až na dnešních 13 (viz obrázek č. 1). Naposledy, v roce 2012, ukončilo svojí činnost UNIBON – spořitelní a úvěrní družstvo, ČNB (2012d) mu odejmula povolení k činnosti kvůli nedodržování limitu angažovanosti.

Žádná z existujících 13 družstevních záložen není na trhu nováčkem, 12 z nich působí na trhu více než deset let. Jen jedna je mladší než deset let a to České spořitelní družstvo, které působí na trhu od roku 2006.

Z pohledu velikost bilanční sumy, trh družstevních záložen můžeme rozdělit na dva základní celky: jsou zde čtyři velké družstevní záložny, každá s bilanční sumou nad 5 mld. Kč k 30. 6. 2012 (Moravský Peněžní Ústav, Metropolitní spořitelní družstvo, WPB Capital a záložna CREDITAS) a zbylých devět jsou malé družstevní záložny, každá s bilanční sumou pod 2 mld. Kč, většina z nich je výrazně pod touto hranicí. Čtyři velké záložny, měřeno právě bilanční sumou, tvoří dohromady více než 80 % trhu (podle bilanční sumy) a podle dat k červnu 2012 evidují více než 35 tisíc svých členů. Zdravý vývoj těchto čtyř záložen je

zásadní pro celý trh. V následující tabulce jsou všechny existující DZ seřazeny podle jejich celkových aktiv a počtu členů ke konci roku 2011 (kdy jsou údaje dostupné pro všechny DZ).

Obr. 1: Počet družstevních záložen v České republice

Zdroj: ČNB (2008, 2009, 2012a), Úřad pro dohled nad družstevními záložnami (2005).

Tab. 1: Seznam družstevních záložen podle bilanční sumy k 30. 6. 2012

Družstevní záložna	Aktiva v mil. Kč k 30. 6. 2012	Počet členů k 31. 12. 2011
Moravský Peněžní Ústav – spořitelní družstvo	8 158	8 631
Metropolitní spořitelní družstvo	7 334	5 355
Záložna CREDITAS, spořitelní družstvo	5 878	8 351
WPB Capital, spořitelní družstvo	5 205	9 423
Artesa, spořitelní družstvo	1 842	728
AKCENTA, spořitelní a úvěrní družstvo	1 504	2 287
Peněžní dům, spořitelní družstvo	562	2 314
Citfin, spořitelní družstvo	475	1 423
Družstevní záložna PSD	361	406
ANO spořitelní družstvo	230	1 178
Podnikatelská družstevní záložna	157	97
Družstevní záložna Kredit	88	114
České spořitelní družstvo	54*	53**
Celkem	31 847	40 360

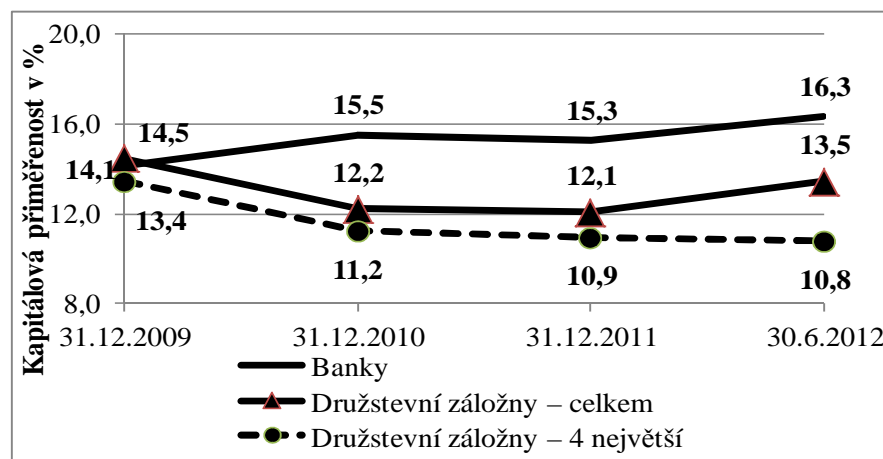
Zdroj: Kvartální výsledky hospodaření družstevních záložen a Hypoteční banky (2009 – 2013) + vlastní výpočty.

Pozn.: * údaj k 30. 6. 2011, * údaj k 31. 12. 2010

3 Kapitálová přiměřenost družstevních záložen

Kapitálová přiměřenost družstevních záložen je nižší než u českých bank a u čtyř největších kampeliček dokonce v čase klesá (obr. 2). Podle statistik ČNB k 30. 6. 2012 banky vykázaly průměrnou kapitálovou přiměřenost 16,3 %, zatímco záložny pouze 13,4 %. Zajímavá je i dynamika vývoje kapitálové přiměřenosti. Zatímco banky navýšily svou kapitálovou přiměřenost o 1,8 procentního bodu v období od 31. 12. 2009 do 30. 6. 2012 (tj. relativní nárůst o 12,4 %), u největších družstevních záložen došlo k jejímu poklesu o 2,6 procentního bodu (tj. relativní pokles o 19,4 %).

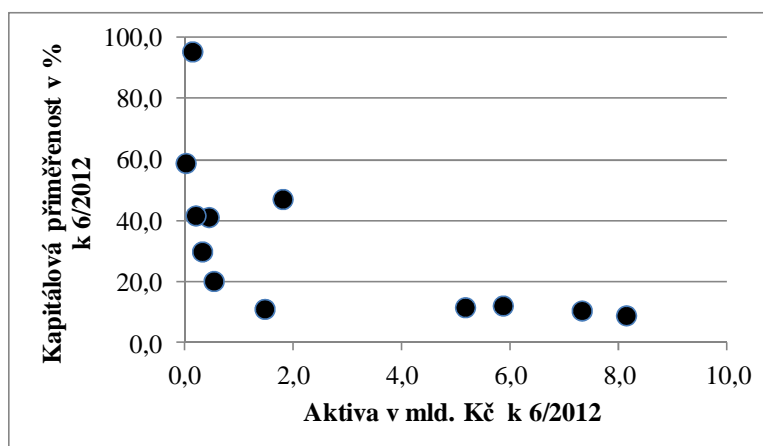
Obr. 2: Vývoj kapitálové přiměřenosti v období 31. 12. 2009 – 30. 6. 2012 (v %)

Zdroj: ČNB (2012a, 2012b), Kvartální výsledky hospodaření družstevních záložen a Hypoteční banky (2009–2013) + vlastní výpočty.

Výše uvedená agregovaná čísla indikují potenciální problémy velkých družstevních záložen. Obrázek č. 3 ukazuje, že většina malých DZ vykazuje vysokou kapitálovou přiměřenost nad 20 %. Ty nejmenší DZ mají až extrémně vysokou kapitálovou přiměřenost, např. Podnikatelská družstevní záložna má kapitálovou přiměřenost 94,9 % a DZ Kredit dokonce 266 % (pro lepší názornost obrázku č. 3 jsme tuto vysokou hodnotu do grafu nezahrnuli). Jsou to tedy hlavně největší čtyři družstevní záložny, které mají nižší kapitálovou přiměřenost a to v rozmezí od 9 % do 12 %. Navíc, z obrázku č. 2 vyplývá, že kapitálová přiměřenost těchto čtyř hlavních DZ od roku 2009 mírně klesá (z 13,4 % v prosinci 2009 na 10,8 % v červnu 2012), a to navzdory trendu, že ukazatel za celý trh kampeliček se v posledním půlroce výrazně zlepšil.

Obr. 3: Kapitálová přiměřenost družstevních záložen v relaci k jejich velikosti k 30. 6. 2012

Zdroj: Kvartální výsledky hospodaření družstevních záložen a Hypoteční banky (2009–2013) + vlastní výpočty.

S ohledem na výše uvedenou analýzu zjištění se v další části textu proto soustředíme právě na čtyři největší DZ, a to z následujících důvodů:

- jsou největší a tedy nejvýznamnější (celkem tvoří více jak 80 % trhu družstevních záložen),
- jejich kapitálová přiměřenost není vysoká, v porovnání se zbytkem trhu je nejnižší,
- jejich průměrná kapitálová přiměřenost v posledních letech neustále klesá,
- růst jejich úvěrových aktivit je velmi rychlý.

V následujícím textu se budeme tedy zabývat následujícími družstevními záložnami: Moravský Peněžní Ústav (MPÚ), Metropolitní spořitelní družstvo (Metr. sp. dr.), CREDITAS a WPB Capital.

Důležitou otázkou také zůstává, jestli nízká kapitálová přiměřenost těchto čtyř kampeliček není dokonce nadhodnocená a ve skutečnosti by neměla být ještě nižší. K této otázce nás vede obava z neobežetné a tedy podhodnocené tvorby opravných položek k úvěrům v selhání za klienty. V tabulce č. 2 uvádíme koeficienty krytí úvěrů v selhání opravnými položkami k 30. 6. 2012. Koeficienty uvádíme pro jednotlivé kampeličky, banky celkem a přidali jsme speciálně i údaj za Hypoteční banku, protože tato banka poskytuje zejména úvěry zajištěné nemovitostmi, takže nám bude užitečná pro srovnání. Obecně platí, že zajištění snižuje očekávanou ztrátu z úvěrů a vede k nižším opravným položkám a ve výsledku i k nižšímu koeficientu krytí. Jednoduše, kvalitnější zajištění vede k nižšímu koeficientu krytí. Ukazatel za Hypoteční banku nám proto poslouží jako hrubá představa „spodního pásma“ pro koeficienty za kampeličky.

Tab. 2: Krytí úvěrů v selhání (za klienty) opravnými položkami

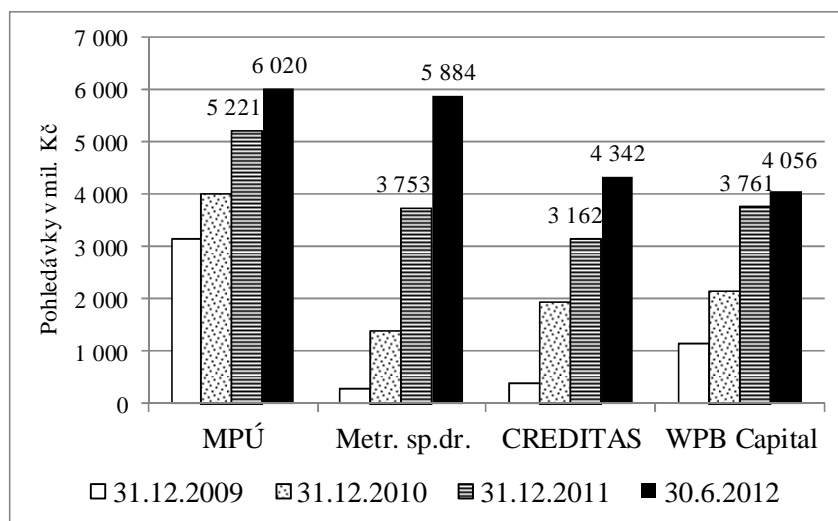
	Koeficient krytí k 30. 6. 2012
Banky celkem	49,6%
Hypoteční banka	33,8%
Moravský Peněžní Ústav – spořitelní družstvo	22,6%
Metropolitní spořitelní družstvo	16,8%
Záložna CREDITAS, spořitelní družstvo	10,5%
WPB Capital, spořitelní družstvo	9,0%

Zdroj: ČNB (2012b), Kvartální výsledky hospodaření družstevních záložen a Hypoteční banky (2009–2013) + vlastní výpočty.

Je patrné, že koeficient krytí úvěrů v selhání za celý bankový sektor dosahuje téměř 50 %. U Hypoteční banky, která se specializuje na zajištěné hypoteční úvěry, je koeficient podle předpokladu nižší a dosahuje pouze 33,8 %. Ovšem při pohledu na tabulku zjistíme, že koeficienty krytí u všech čtyř největších kampeliček jsou výrazně nižší než u Hypoteční banky, u CREDITAS a WPB Capital tyto koeficienty dosahují pouze cca 10 %. Pro tak nízké koeficienty se nabízí dvě různá vysvětlení. První, úvěry největších kampeliček jsou velice dobře zajištěny, a v průměru jsou výrazně lépe zajištěny než například úvěry Hypoteční banky. Druhé vysvětlení je, že kampeličky netvoří dostatečné opravné položky a ty jsou proto podhodnocené. Správná tvorba opravných položek by vedla k vyšším celkovým nákladům, nižšímu zisku a to by se promítlo do nižšího kapitálu. Ve výsledku by se to projevilo v nižší kapitálové přiměřenosti než ta, která je vykazována. My se přikláníme k druhému vysvětlení, a to i na základě ČNB (2012) která od června 2012 uplatňuje nový postup ověřování dostatečnosti opravných položek, neboť má pochybnosti o řízení úvěrových rizik u některých institucí.

Podívejme se nyní na vývoj úvěrových aktivit těchto čtyř největších DZ za poslední období. Obrázek č. 4 ukazuje, že nárůst objemu pohledávek je významný, objem pohledávek za členy záložen vzrostl z 5,0 mld. Kč k 31. 12. 2009 až na 20,3 mld. Kč k 30. 6. 2012, což znamená růst o více jako 300 %. Vysoká úvěrová dynamika pokračovala i v prvním pololetí 2012, kdy celkové pohledávky stouply o 28 % z 15,9 mld. Kč k 31. 12. 2011 na 20,3 mld. Kč k 30. 6. 2012.

Obr. 4: Nárůst pohledávek za členy DZ v období 31. 12. 2009 – 30. 6. 2012

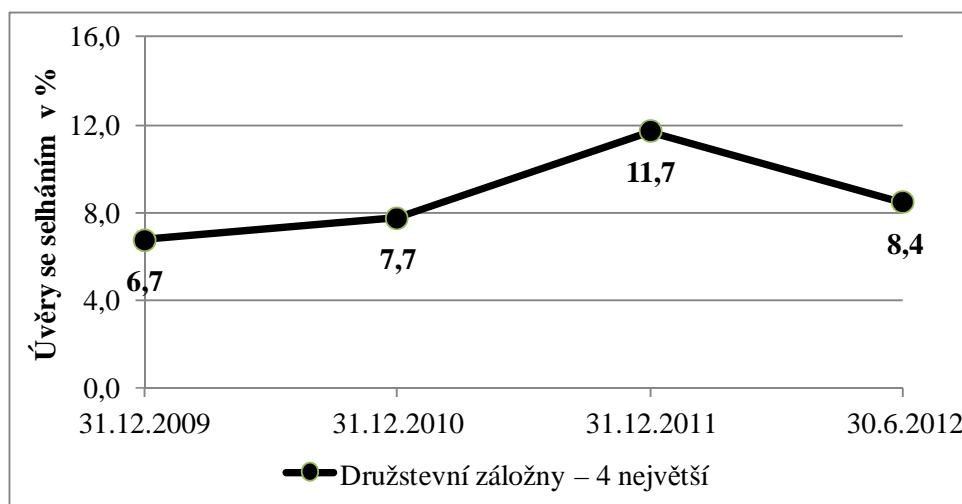

Zdroj: Kvartální výsledky hospodaření družstevních záložen a Hypoteční banky (2009–2013) + vlastní výpočty.

Když vezmeme v úvahu, že DZ jsou na trhu víc jak deset let a tedy nejsou to žádní nováčci, růst úvěrových aktivit DZ v posledním období je možná až příliš rychlý. Jen pro srovnání, zatímco růst pohledávek za klienty dosáhl u DZ v období prosinec 2009 až červen 2012 přesně 307,6 %, u bank tento ukazatel dosáhl pouze 12,3 %. Když srovnáme růst za první pololetí roku 2012, tak je to 28 % u DZ versus 1,9 % u bank.

Rychlý růst poskytnutých úvěrů automaticky vede k nárůstu kapitálového požadavku ke kreditnímu riziku, což je největší riziko nejen pro DZ ale též pro banky. Kapitálový požadavek družstevních záložen je dlouhodobě z více než 95 procent tvořen právě kapitálovým požadavkem k úvěrovému riziku. Nárůst kapitálového požadavku vyžaduje v souladu s regulačními pravidly i nárůst kapitálu.

Obr. 5: Vývoj úvěrů se selháním největších DZ období 31. 12. 2009 – 30. 6. 2012

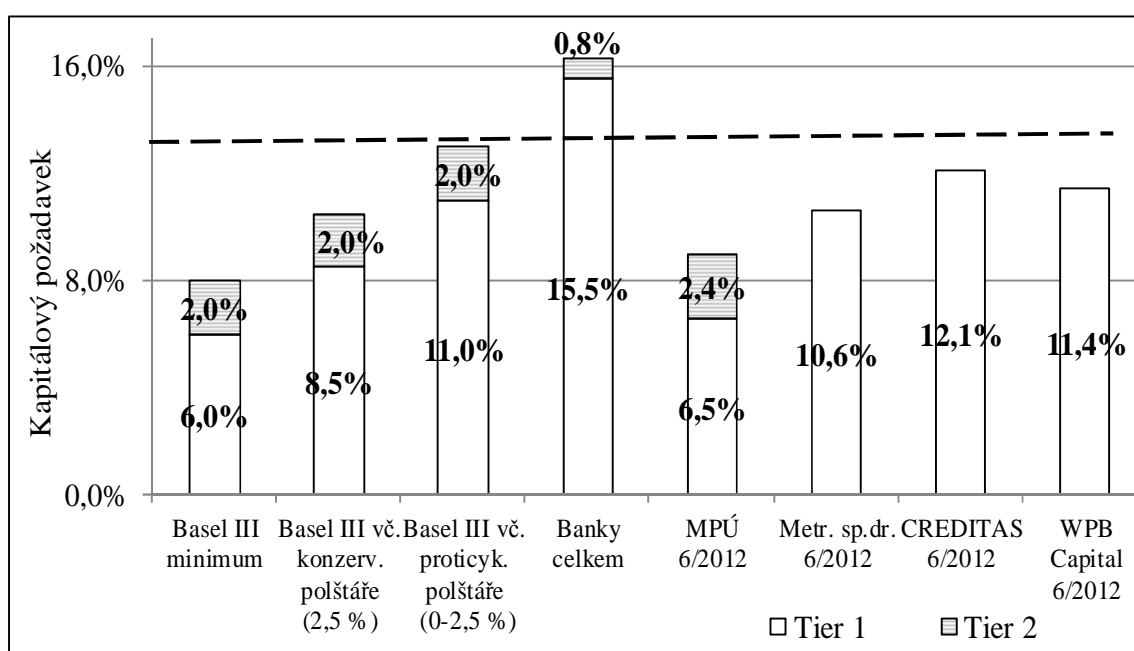
Zdroj: Kvartální výsledky hospodaření družstevních záložen a Hypoteční banky (2009–2013) + vlastní výpočty.

Dalším problémem je kvalita úvěrového portfolia největších kampeliček, která se výrazně zhoršuje. V období od konce roku 2009 do konce roku 2011 stoupl podíl úvěrů se selháním z 6,7 % až na 11,7 %, tedy relativní zhoršení o 74 %. V první polovině roku 2012 podíl ohrožených úvěrů sice klesl na 8,4 %, ovšem hlavní příčinou tohoto není výrazné zlepšení platební morálky klientů, ale velký příliv nových úvěrů. Rychlý růst celkového portfolia tlumí

podíl nesplácených úvěrů. V krátkodobém horizontu, jak i vyplývá z predikce ČNB (2012c) nesplácených úvěrů domácností a podniků, lze očekávat, že do konce roku 2014 se platební schopnost domácností a podniků nijak výrazně nezlepší. Podíl nesplácených úvěrů podle ČNB (2012c) bude v tom lepším případě spíše stagnovat. U kampeliček ovšem můžeme čekat, že podíl bude růst, k stávajícímu objemu neplacených úvěrů přibudou další z velkého objemu nových úvěrů poskytnutých v posledním období. Objem úvěrů se selháním v absolutní částce bude výrazně růst, a jestli tempo růstu nových úvěrů se zpomalí, tak se to projeví i na relativních ukazatelích, konkrétně na podílu ohrožených úvěrů. Ve výsledku zde existuje riziko, že vývoj špatných úvěrů se kampeličkám vymkne kontrole a nebudou mít dostatečné kapitálové rezervy na pokrytí ztrát.

Nyní se podívejme na kapitálové ukazovatele, které vyplývají z Basel III. Obrázek č. 6 srovnává regulační požadavky Basel III se stavem kapitálové přiměřenosti k 30. 6. 2012 u největších družstevních záložen a českého bankovního sektoru jako celku.

Obr. 6: Kapitálové požadavky podle Basel III

Zdroj: BIS (2011), ČNB (2012b), Kvartální výsledky hospodaření družstevních záložen a Hypoteční banky (2009 – 2013) + vlastní výpočty.

Basel III ve své nejprísnejší verzi (tedy včetně plného využití proticyklického polštáře), požaduje, aby ve finálním stavu, tedy v roce 2019, banky včetně družstevních záložen, disponovaly až 13 % kapitálovou přiměřeností (viz třetí sloupec v obr. č. 6). Z toho 9,5 % tvoří nejkvalitnější jádrový kapitál, 1,5 % dodatkový Tier 1 kapitál (celkem tedy 11 % Tier 1 kapitálu) a zbylá 2 % tvoří Tier 2 kapitál.

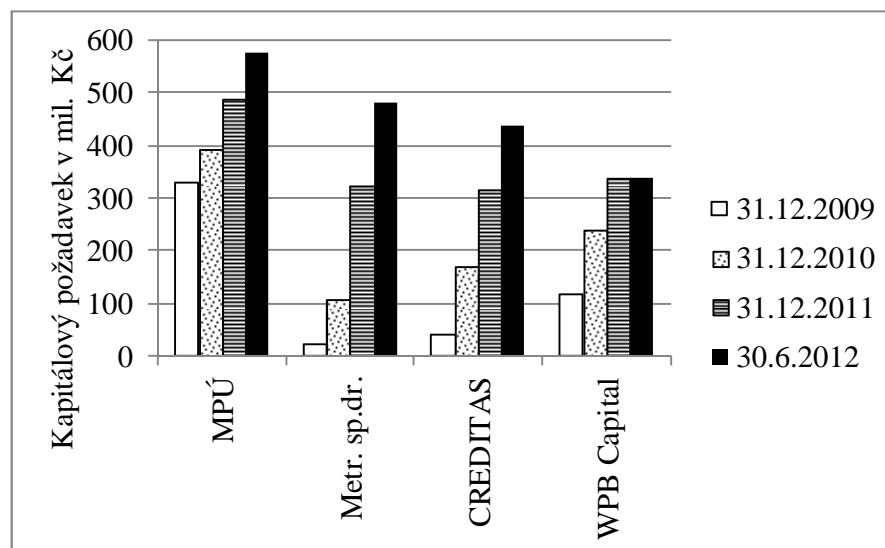
Z obrázku č. 6 můžeme zkonstatovat, že české banky by neměly mít problém s Basel III, v průměru jsou totiž schopné již nyní splnit i ty nejprísnejší požadavky na rok 2019 (viz čtvrtý sloupec v obr. 6). To samé však již neplatí pro žádnou z největších družstevních záložen, nicméně ty splňují alespoň Basel III minimum, které platí do roku 2015 (viz první sloupec v obrázku). Od roku 2015 ale požadavky na kapitál budou narůstat v důsledku implementace konzervačního polštáře, což může v střednědobém horizontu vést k problémům kampeliček sehnat více kapitálu.

4 Kampeličky v nejbližší době budou potřebovat kapitál

Kampeličky budou v nejbližší době potřebovat více kapitálu a to nejenom kvůli Basel III. Dokonce, i kdybychom úplně zapomněli na fakt, že Basel III se týká i kampeliček, když se podíváme na obrázek č. 7, vidíme, že kapitálové požadavky DZ rostou velice rychle, což úzce souvisí právě s růstem jejich úvěrových aktivit, (jak jsme popsali v předešlé sekci).

Při stávajícím růstu kapitálových požadavků související s úvěrovou expanzí největší družstevní záložny v brzké době pocítí nedostatek kapitálu i bez Basel III.

Obr. 7: Vývoj kapitálového požadavku největších DZ od 12/2009 do 6/2012

Zdroj: Kvartální výsledky hospodaření družstevních záložen a Hypoteční banky (2009–2013) + vlastní výpočty.

Zatímco růst pohledávek za klienty dosáhl u DZ v období prosinec 2009 až červen 2012 již zmíněných 308 %, kapitálový požadavek vzrostl o 260 %. Když srovnáme růst za první pololetí roku 2012, tak 28% nárůst pohledávek vedl k 25% nárůstu kapitálového požadavku.

Skutečnost, že vývoj úvěrových aktivit největších DZ je zřejmě až nezdravý, názorně ilustruje následující tabulka, kde srovnáváme index růstu kapitálového požadavku kampeliček s bankami.

Tab. 3: Index růstu kapitálového požadavku

	31. 12. 2009	31. 12. 2010	31. 12. 2011	30. 6. 2012
Banky celkem	100,0	99,4	106,0	106,4
Největší 4 družstevní záložny	100,0	178,5	287,8	359,7

Zdroj: ČNB (2012b), Kvartální výsledky hospodaření družstevních záložen a Hypoteční banky (2009–2013) + vlastní výpočty.

Zatímco u bank kapitálový požadavek od prosince 2009 do června 2012 vzrostl pouze o 6,4 %, u družstevních záložen to bylo o již zmíněných 359,7 %. Lze se tedy oprávněně domnívat, že zde existují významná rizika z nadměrného růstu záložen. Kampeličky rostou velice rychle právě v době, kdy dlouhodobě roste podíl nesplácených úvěrů, což se může brzy projevit v jejich nedostatečné kapitálové vybavenosti, protože přetrvávající rychlý růst povede k potřebě významně zvýšit kapitál. Existuje mnoho klasických cest, jak sehnat a zvýšit drahý kapitál, což ale nemusí být v současné krizové době úplně jednoduché a navíc krize přináší s sebou řadu významných rizik. Jednou z cest, aby si kampeličky udržely kapitál na

požadovaném minimu, je jejich motivace k investování do vysoce rizikových (ale výnosnějších) projektů. Nebo, existuje zde hrozba „upravování“ reportingu pro regulátora, např. utajením části úvěrů v selhání (a tedy jejich zařazení do nižší rizikové váhy), nebo již popsaná nedostatečná tvorba opravných položek (a tedy nadhodnocování zisku). V neposlední řadě zde hrozí další porušování limitů angažovanosti vůči některým svým členům a ekonomicky spjatým skupinám osob, což byl i důvod ČNB k odejmutí povolení záložně UNIBON v dubnu 2012.

V následující části odhadneme, jaká bude kapitálová přiměřenost DZ k 31. 12. 2013 za použití dvou jednoduchých předpokladů. První předpoklad je, že DZ do konce roku 2013 nezbrzdí svůj rychlý růst a v následujících 18 měsících (tedy od července 2012 do prosince 2013) budou růst zhruba stejně rychle jako v posledních 18 měsících (tedy od ledna 2011 do června 2012). V krátkodobém horizontu 18 měsíců je to reálný předpoklad. Druhý předpoklad je, že v následujících 18 měsících DZ nenavýší svůj kapitál. Tento druhý předpoklad je pomocný a poslouží nám jen k následnému odhadu, kolik kapitálu budou muset DZ do konce roku 2013 sehnat, aby splnily alespoň minimální hranici 8 procent.

V prvním kroku jednoduchou metodou odhadneme, jaké budou kapitálové požadavky DZ ke konci roku 2013. Spočítáme dvě varianty. V první variantě budeme předpokládat, že růst úvěrové aktivity v příštím roce a půl (červenec 2012 až prosinec 2013) nezpomalí, ale zůstane na stejné úrovni jako v posledních 18 měsících (prosinec 2010 až červen 2012). Tuto variantu nazveme „konstantní růst“. V druhé variantě budeme předpokládat, že růst v následujícím roce a půl zbrzdí až o polovinu. Druhou variantu proto nazveme „zbrzděný růst“.

Varianta č. 1 „konstantní růst“: DZ budou v příštím roce a půl růst jako v posledním roce a půl, tedy pro kapitálový požadavek bude platit:

$$exKPZ_i(12/2013) = KPZ_i(6/2012) \cdot \frac{KPZ_i(6/2012)}{KPZ_i(12/2010)}, \quad (1)$$

kde $exKPZ_i$ – očekávaný (expected) kapitálový požadavek DZ „i“ k datu v závorce,
 KPZ_i – skutečný kapitálový požadavek DZ „i“ k datu v závorce,

Varianta č. 2 „zbrzděný růst“: DZ budou v příštím roce a půl růst až o polovinu pomaleji než v posledním roce a půl, tedy:

$$exKPZ_i(12/2013) = KPZ_i(6/2012) \cdot \frac{1}{2} \cdot \frac{KPZ_i(6/2012) - KPZ_i(12/2010)}{KPZ_i(12/2010)}, \quad (2)$$

kde $exKPZ_i$ – očekávaný kapitálový požadavek DZ „i“ k datu v závorce,
 KPZ_i – skutečný kapitálový požadavek DZ „i“ k datu v závorce.

V druhém kroku pro obě varianty spočítáme očekávanou kapitálovou přiměřenost k prosinci 2013 již podle standardního postupu:

$$exKP_i(12/2013) = 0,08 \cdot \frac{exE_i(12/2013)}{exKPZ_i(12/2013)}, \quad (3)$$

kde $exKP_i$ – očekávaná kapitálová přiměřenost DZ „i“ k datu v závorce,
 exE_i – očekávaný regulatorní kapitál (equity) DZ „i“ k datu v závorce,
 $exKPZ_i$ – očekávaný kapitálový požadavek DZ „i“ k datu v závorce.

Abychom následně mohli odhadnout, kolik kapitálu budou jednotlivé DZ v nejbližší době potřebovat, použijeme pomocný, druhý předpoklad: DZ v následujících 18 měsících nenavýší svůj kapitál:

$$exE_i(12/2013) = E_i(6/2012), \quad (4)$$

kde exE_i – očekávaný regulační kapitál DZ „i“ k datu v závorce,
 E_i – skutečný regulační kapitál DZ „i“ k datu v závorce,

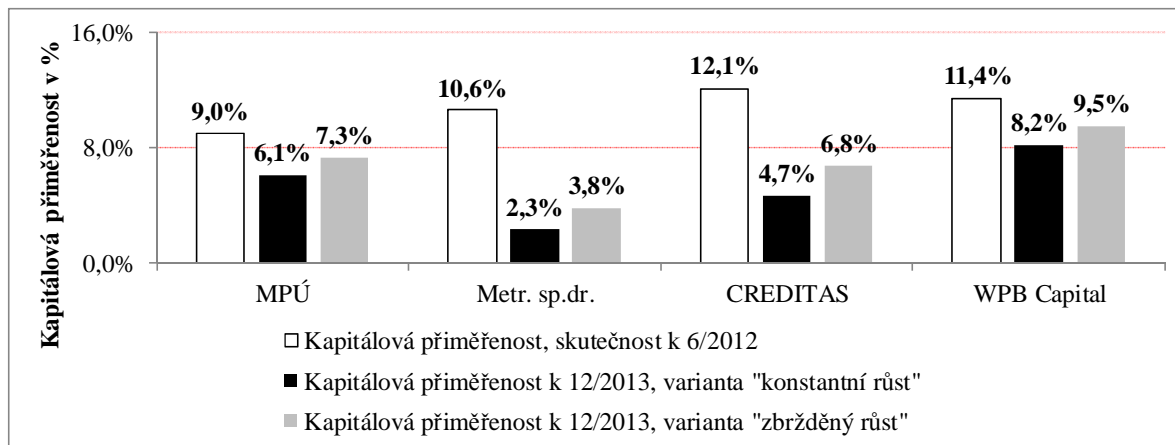
V posledním kroku je již lehké dopočítat chybějící kapitál tak, aby DZ v prosinci 2013 splnily aspoň regulační minimum 8 procent.

$$missE_i(12/2013) = exKPZ_i(12/2013) - E_i(6/2012), \quad (5)$$

kde $missE_i$ – chybějící (missing) regulační kapitál DZ „i“ k datu v závorce,
 $exKPZ_i$ – očekávaný kapitálový požadavek DZ „i“ k datu v závorce,
 E_i – skutečný regulační kapitál DZ „i“ k datu v závorce.

Následující část již shrnuje konkrétní výsledky našich výpočtů. Můžeme zkonstatovat, že jestli DZ v nejbližší době nezpomalí svůj růst a neposílí svůj kapitál, tak tři ze čtyř největších družstevních záložen nebudou na konci roku 2013 splňovat regulační minimum a budou výrazně pod minimem 8 procent. Konkrétně to jsou Moravský Peněžní Ústav, Metropolitní spořitelní družstvo a CREDITAS (viz obrázek č. 8). Nejnižší kapitálová vybavenost by byla u Metropolitního spořitelního družstva a to pouze 2,3 %, u CREDITAS 4,7 %. WPB Capital by si udržela nad hranicí 8 procent, konkrétně na 8,2 %.

Obr. 8: Simulace vývoje kapitálového požadavku největších DZ k 12/2013

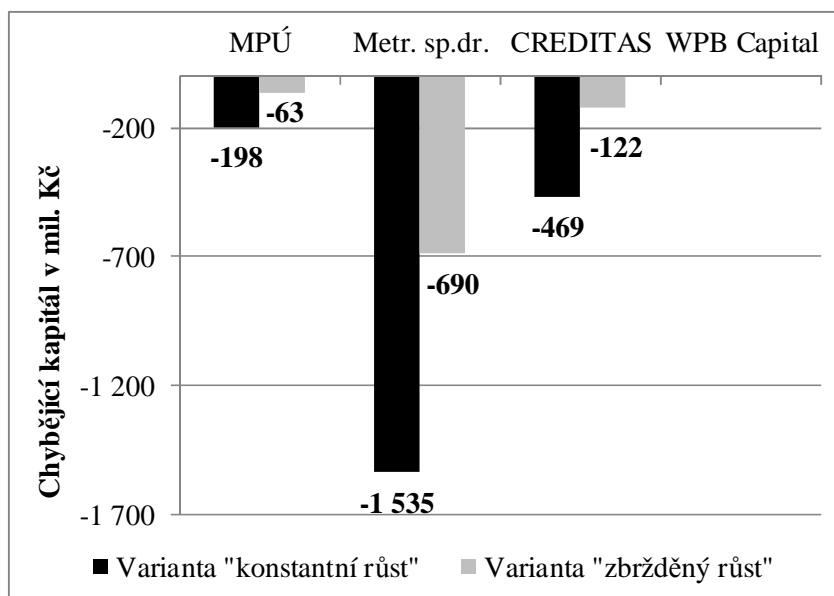
Zdroj: Kvartální výsledky hospodaření družstevních záložen a Hypoteční banky (2009 – 2013) + vlastní výpočty.

Obdobný závěr platí, i kdyby platila druhá varianta, ve které by růst úvěrových aktivit DZ zpomalil až o 50 procent. Jestli DZ neposílí svůj kapitál, tři ze čtyř záložen na konci roku 2013 nebudou splňovat kapitálový požadavek. Nejnižší kapitálová vybavenost bude opět u Metropolitního spořitelního družstva a to pouze 3,8 % a u CREDITAS pouze 6,8 %. WPB Capital se opět udrží nad hranicí 8 procent, konkrétně na 9,5 %.

Tato čísla lze přepočítat na absolutní objemy chybějícího kapitálu (viz obrázek č. 9). Při nezpomaleném růstu, tedy první variantě, DZ budou muset do konce roku 2013 sehnat kapitál v celkové výši minimálně 2,2 mld. Kč. Jednalo by se o výrazné navýšení kapitálu, když vezmeme v úvahu, že jejich kapitál k červnu 2012 je částka 2,4 mld. Kč (tzn. úkol téměř

zdvojnásobit stávající kapitál). Z chybějících 2,2 mld. Kč bude nejvíc potřebovat Metropolitní spořitelní družstvo, 1,5 mld. Kč a dále CREDITAS, která bude potřebovat 0,5 mld. Kč,

Obr. 9: Odhadovaná potřeba kapitálu největších DZ do konce roku 2013, v mil. Kč

Zdroj: vlastní výpočty.

Obdobně, družstevní záložny budou muset v roce 2013 shánět kapitál, i kdyby jejich růst zpomalil až o 50 % (druhá varianta). V druhém scénáři DZ budou muset posílit svůj kapitál celkem až o 0,9 mld. Kč. Nejvíce z této částky bude potřebovat Metropolitní spořitelní družstvo, 0,7 mld. Kč, a CREDITAS 0,1 mld. Kč.

Naše analýza vývoj kampeliček nás vede k závěru, že kampeličky nejsou odolné vůči zvýšeným rizikům, které souvisejí s přetrvávající ekonomickou krizí, což se může projevit na jejich nižší bezpečnosti a stabilitě. Velice rychlý růst úvěrů v době, kdy celkově roste podíl úvěrů v selhání, v kombinaci s podprůměrnými (a možná i nadhodnocenými) kapitálovými polštáři, klesající kapitálovou přiměřeností, očekávaná implementace přísnějšího Basel III od roku 2014 a kapitálových polštářů od roku 2016, to všechno jsou výzvy, kterým největší družstevní záložny budou muset v krátké době čelit. Nemusejí všechny tyto výzvy zvládnout. Jak již bylo zmíněno, pokud se záložnám nepodaří zvyšovat drahý kapitál klasickými cestami, může je to svádět např. k investování do vysoce rizikových (a výnosnějších) projektů, nedostatečnému krytí úvěrových rizik v podobě nízkých opravných položek k úvěrům v selhání, nebo dokonce k porušování zákonů, např. limitů angažovanosti.

Z hlediska dalšího výzkumu by byla užitečná analýza dopadů, kdyby družstevní záložny chtěly náklady spojené se zvýšenými kapitálovými požadavky přenést na své členy. Jinými slovy, o kolik se mohou zdražit úvěry v českých kampeličkách? Nebo alternativně, o kolik by mohla klesnout úroková sazba na vkladech v družstevních záložnách? Zvýšení úrokové sazby na úvěrech nebo snížení sazby na vkladech členů vedou ke stejnému výsledku, k většímu zisku a tedy i kapitálu. To jsou informace, které by byly zajímavé zejména pro klienty záložen. Návod, jak mapovat potřebu vyššího kapitálu do úrokové marže na poskytnutých úvěrech poskytuje např. Elliott (2009), který přistupuje k tomuto problému z účetního hlediska. Jeho studie dává podrobný návod jak odhadnout, o kolik musí vzrůst úroková sazba na úvěrech, jestliže banka chce udržet více kapitálu financovaného z vyšších úrokových výnosů. Výhodou přístupu Eliotta (2009) je jeho jednoduchost a také jasná intuice, která se skrývá za stanovením ceny úvěru. Tento přístup byl použit i ve studii Kinga (2010) při

odhadování možných dopadů Basel III na banky ve státech OECD. Studie Kashyap, Stein a Hanson (2010) obdobně využívá účetní přístup a ve výsledku odhaduje náklady spojené s vyšším kapitálem promítnuté do úvěrových marží.

Závěr

Cílem našeho článku byla analýza kapitálové přiměřenosti a odhad potřeby kapitálu největších českých družstevních záložen do konce roku 2013. Kapitálová vybavenost kampeliček je nižší než u bank a navíc neustále klesá, což vede k jejich menší odolnosti vůči zvýšeným rizikům, které přináší stávající ekonomická krize. Zároveň tím záložnám vzniká větší problém než bankám splnit přísnější požadavky na objem a kvalitu kapitálu, které Basel III klade.

Při předpokladu, že čtyři největší družstevní záložny v nejbližší době výrazné nezpomalí vysoký růst jejich úvěrové aktivity z posledního období, odhadujeme, že jenom do konce roku 2013 (kdy ještě nebudou zavedeny kapitálové polštáře z Basel III) budou muset kampeličky posílit svůj kapitál minimálně o 2,2 mld. Kč. Tedy téměř zdvojnásobit svůj stávající kapitál. Z odhadovaných 2,2 mld. Kč nejvíc bude potřebovat Metropolitní spořitelní družstvo, až 1,5 mld. Kč a CREDITAS 0,5 mld. Kč. Jedině WPB Capital se při stávajícím tempu růstu obejde se stávajícím kapitálem.

Kombinace potřeby v krátké době významně zvýšit svůj kapitál a zároveň plánovaný příchod přísnějšího Basel III může vést k problémům kampeliček drahý kapitál sehnat, což se může projevit např. i zdražením úvěrů nebo snížením úroků z depozit. V horším scénáři to může vést k tomu, že kampeličky v číslech o kapitálové přiměřenosti nebudou dávat přesný a pravdivý obraz o své situaci a jejich kapitálová přiměřenost bude nadhodnocená. Existují indicie, že se tomu tak děje již v současnosti např. v podobě nedostatečného pokrytí úvěrového rizika. Potřeba kampeliček sehnat velký objem kapitálu v krátkém čase se může také projevit investováním do vysoce rizikových projektů, nebo dokonce porušováním zákonů, např. limitů angažovanosti. Závěrem lze konstatovat, že české kampeličky jsou dynamitem na českém finančním trhu a měla by se jim věnovat vyšší pozornost ze strany jejich regulátora ČNB.

Literatura:

- [1] BIS (2011): *Basel III: A Global Regulatory Framework for More Resilient Banks and Banking Systems*. [on-line], Basel, Bank for International Settlements, c2011, [cit. 24. 3. 2013], <<http://www.bis.org/publ/bcbs189.pdf>>.
- [2] ČNB (2008): *Zpráva o výkonu dohledu nad finančním trhem 2007*. [on-line], Praha, Česká národní banka, c2008, [cit. 24. 3. 2013], <http://www.cnb.cz/miranda2/export/sites/www.cnb.cz/cs/dohled_financni_trh/souhrnne_informace_fin_trhy/zpravy_o_vykonu_dohledu/download/dnft_2007_cz.pdf>.
- [3] ČNB (2009): *Zpráva o výkonu dohledu nad finančním trhem 2008*. [on-line], Praha, Česká národní banka, c2009, [cit. 24. 3. 2013], <http://www.cnb.cz/miranda2/export/sites/www.cnb.cz/cs/dohled_financni_trh/souhrnne_informace_fin_trhy/zpravy_o_vykonu_dohledu/download/dnft_2008_cz.pdf>.
- [4] ČNB (2012a): *Základní ukazatele o sektoru družstevních záložen*. [on-line], Praha, Česká národní banka, c2012, [cit. 24. 3. 2013], <http://www.cnb.cz/cs/dohled_financni_trh/souhrnne_informace_fin_trhy/zakladni_ukazatele_fin_trhu/druzstevni_zalozny/index.html>.

- [5] ČNB (2012b): *Základní ukazatele o bankovním sektoru*. [on-line], Praha, Česká národní banka, c2012, [cit. 24. 3. 2013],
<http://www.cnb.cz/cs/dohled_financni_trh/souhrnne_informace_fin_trhy/zakladni_ukazatele_fin_trhu/banky/index.html>.
- [6] ČNB (2012c): *Zpráva o finanční stabilitě 2011/2012*. Praha, Česká národní banka, 2012.
- [7] ČNB (2012d): *Odejmutí povolení záložně UNIBON – spořitelní a úvěrní družstvo*. [on-line], Praha, Česká národní banka, 2012, [citace 23. 3. 2013],
<www.cnb.cz/cs/verejnost/pro_media/tiskove_zpravy_cnb/2012/20120308_odejmuti_povoleni_unibon.html>.
- [8] Dvořák, P. (2011): *K některým otázkám regulační reakce na finanční krizi*. Český finanční a účetní časopis, 2011, roč. 6, č. 4, s. 7-15.
- [9] Elliott, D. J. (2009): *Quantifying the Effects on Lending of Increase Capital Requirements*. [on-line], Washington D. C., The Brookings Institutions, c2009, [cit. 24. 3. 2013],
<http://www.brookings.edu/~media/research/files/papers/2009/9/24%20capital%20elliott/0924_capital_elliott.pdf>.
- [10] Evropská komise (2011): *CRD IV – Frequently Asked Questions*. [on-line], Brussels, European Commission, c2011, [cit. 24. 3. 2013],
<<http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=MEMO/11/527type=HTML>>.
- [11] Kashyap, K. – Stein, J. – Hanson, S. (2010): *An Analysis of the Impact of ‘Substantially Heightened’ Capital Requirements on Large Financial Institutions*. [on-line], Boston, Harvard Business School, c2010, [cit. 24. 3. 2013],
<<http://www.hbs.edu/faculty/Pages/item.aspx?num=41199>>.
- [12] King, M.R. (2010): *Mapping capital and liquidity requirements to bank lending spreads. BIS Working Papers 324*, [on-line], Basel, Bank for International Settlements, c2010, [cit. 24. 3. 2013], <<http://www.bis.org/publ/work324.pdf>>.
- [13] Kvartální výsledky hospodaření družstevních záložen a Hypoteční banky (2009 – 2013)
 - a) AKCENTA, spořitelní a úvěrní družstvo (2009-2013): *Kvartální výsledky hospodaření*. [on-line], Hradec Králové, AKCENTA, spořitelní a úvěrní družstvo, c2009-2013, [cit. 24. 3. 2013], <www.finance.akcenta.eu>.
 - b) ANO spořitelní družstvo (2009-2013): *Kvartální výsledky hospodaření*. [on-line], Praha, ANO spořitelní družstvo, c2009-2013, [cit. 24. 3. 2013], <www.anosd.cz>.
 - c) Artesa, spořitelní družstvo (2009-2013): *Kvartální výsledky hospodaření*. [on-line], Praha, Artesa, spořitelní družstvo, c2009-2013, [cit. 24. 3. 2013], <www.artesa.cz>.
 - d) Citfin, spořitelní družstvo (2009-2013): *Kvartální výsledky hospodaření*. [on-line], Praha, Citfin, spořitelní družstvo, c2009-2013, [cit. 24. 3. 2013], <www.citfin.cz>.
 - e) České spořitelní družstvo (2009-2013): *Kvartální výsledky hospodaření*. [on-line], Roztoky, České spořitelní družstvo, c2009-2013, [cit. 24. 3. 2013],
<www.ceskesporitelnidruzstvo.cz>.
 - f) Družstevní záložna Kredit (2009-2013): *Kvartální výsledky hospodaření*. [on-line], Praha, Družstevní záložna Kredit, c2009-2013, [cit. 24. 3. 2013], <www.dzk.cz>.
 - g) Družstevní záložna PSD (2009-2013): *Kvartální výsledky hospodaření*. [on-line], Praha, Družstevní záložna PSD, c2009-2013, [cit. 24. 3. 2013], <www.dzpsd.cz>.
 - h) Hypoteční banka (2009-2013): *Kvartální výsledky hospodaření*. [on-line], Praha, Hypoteční banka, c2009-2013, [cit. 24. 3. 2013], <www.hypotecnibanka.cz>.
 - i) Metropolitní spořitelní družstvo (2009-2013): *Kvartální výsledky hospodaření*. [on-line], Praha, Metropolitní spořitelní družstvo, c2009-2013, [cit. 24. 3. 2013],
<www.metunion.eu>.

- j) Moravský Peněžní Ústav – spořitelní družstvo (2009-2013): *Kvartální výsledky hospodaření*. [on-line], Praha, Moravský Peněžní Ústav – spořitelní družstvo, c2009-2013, [cit. 24. 3. 2013], <www.mpu.cz>.
 - k) Peněžní dům, spořitelní družstvo (2009-2013): *Kvartální výsledky hospodaření*. [on-line], Uherské Hradiště, Peněžní dům, spořitelní družstvo, c2009-2013, [cit. 24. 3. 2013], <www.peneznidum.cz>.
 - l) Podnikatelská družstevní záložna (2009-2013): *Kvartální výsledky hospodaření*. [on-line], Praha, Podnikatelská družstevní záložna, c2009-2013, [cit. 24. 3. 2013], <www.penezniustav.cz>.
 - m) WPB Capital, spořitelní družstvo (2009-2013): *Kvartální výsledky hospodaření*. [on-line], Praha, WPB Capital, spořitelní družstvo, c2009-2013, [cit. 24. 3. 2013], <www.wpb.cz>.
 - n) Záložna CREDITAS, spořitelní družstvo (2009-2013): *Kvartální výsledky hospodaření*. [on-line], Olomouc, Záložna CREDITAS, spořitelní družstvo, c2009-2013, [cit. 24. 3. 2013], <www.creditas.cz>.
- [14] Mandel, M. – Tomšík, V. (2011): *Regulace bankovního sektoru z pohledu ekonomické teorie*. Politická ekonomie, 2011, roč. 59, č. 1, s. 58-81.
- [15] Musílek, P. (2011): *Trhy cenných papírů*. Praha, Ekopress, 2011.
- [16] Reinhart, C. M. – Rogoff, K.S. (2009): *This Time Is Different: Eight Centuries of Financial Folly*, Princeton, Princeton University Press, 2009.
- [17] Úřad pro dohled nad družstevními záložnami (2005): *Zpráva o činnosti a hospodaření úřadu pro dohled nad družstevními záložnami za rok 2004*. [on-line], Praha, Česká národní banka, c2005, [cit. 24. 3. 2013], <http://www.cnb.cz/miranda2/export/sites/www.cnb.cz/cs/dohled_financni_trh/souhrnne_informace_fin_trhy/archiv/druzstevni_zalozny/uddz_hosp2004.pdf>.

Kampeličky jako dynamit na českém finančním trhu?

Milan Matejašák – Petr Teplý

ABSTRAKT

Příspěvek se zaměřuje na často zcela opomíjené subjekty ekonomických analýz a to české družstevní záložny. Konkrétně se zaměřujeme na analýzu kapitálové přiměřenosti čtyř největších záložen, která je podprůměrná nejen v porovnání se zbytkem trhu, ale i v porovnání s českými bankami. Růst úvěrových aktivit čtyř největších kampeliček se v posledním období ukazuje jako vysoký až rizikový, což vede k snižování jejich kapitálové přiměřenosti. Nižší kapitálová vybavenost následně vede k snížené odolnosti sektoru záložen vůči zvýšeným rizikům, která přináší stávající ekonomická krize. Naše analýza odhaduje, že pokud největší družstevní záložny výrazně nezpomalí svůj růst, tak jenom do konce roku 2013 budou potřebovat navýšit svůj kapitál minimálně o 2,2 mld. Kč. Jinými slovy, téměř zdvojnásobit svůj stávající kapitál. Potřeba v krátké době významně zvýšit kapitál se může částečně přenést na klienty záložen ve formě zdražení úvěrů nebo snížení úroků z depozit. V horším případě tato potřeba může vést kampeličky i k aktivitám, které významně a negativně ovlivní jejich stabilitu, např. k investicím do velice rizikových projektů, nedostatečnou tvorbou opravných položek a nadhodnocováním kapitálové přiměřenosti, nebo porušením zákonných limitů angažovanosti. Domníváme se, že české kampeličky jsou dynamitem na českém finančním trhu a měla by se jim věnovat vyšší pozornost ze strany jejich regulátora ČNB.

Klíčová slova: Družstevní záložna; Kapitálová přiměřenost, Kapitálový požadavek, Kreditní riziko

Are Credit Unions Dynamite on the Czech Financial Market?

ABSTRACT

In this paper we focus on often forgotten subjects of economic analyses: Czech credit unions. In specific, we centre our analysis on capital adequacy of the largest four credit unions which report lower capital adequacy compared to the rest of the credit union segment or to Czech banks. Recent credit growth of the four largest unions seems unsustainable and risky; what leads to their decreasing capital adequacy. Lower adequacy then leads to lower resiliency to increased risks of current economic crisis. Our analysis estimates that unless credit unions slow down their recent rapid credit growth, they would need to increase their capital by CZK 2.2 billion until the end of 2013. Put differently, the TOP 4 credit unions would almost double their existing capital. The need to significantly increase capital in short term may affect clients of these unions since their loans may become more expensive or their deposits may yield less. In the worst case scenario, the need may lead the credit unions to activities which significantly and adversely affect their stability, e.g. investments into high risk projects, insufficient credit risk cover and overestimated capital adequacy, or breaking the regulatory rules for exposures. To conclude, credit unions are dynamite on Czech financial market and should be supervised carefully by the Czech National Bank.

Key words: Credit union; Capital adequacy; Capital requirement, Credit risk.

JEL classification: G28.